

Vredeskrant

Nummer 1 — Voorjaar 2025

Syrië is bevrijd,
maar er is nog veel te doen

Hedy d'Ancona en Eric Corton
over vrijheid

De eerste lichting van de
PAX Activist Academy vertelt

Vredeskrant is het magazine voor donateurs van

PAX

In het nieuws	4
Hedy d'Ancona en Eric Corton over vrijheid	6
Syrië heeft nog steeds onze steun nodig	10
De Club van Vrede	14
Studenten over de eerste Activist Academy	16
De lange adem van Jean-Sébastien Sépulchre	20
Een blik op enkele projecten	22

Colofon

Vredeskrant Nummer 1/Voorjaar 2025
ISSN 2352-300X

Vredeskrant is het magazine voor donateurs van PAX. Vredeskrant verschijnt drie keer per jaar.

PAX is de grootste vredesorganisatie van Nederland. We werken aan de bescherming van burgers tegen oorlogsgeweld, aan het beëindigen van gewapend geweld en het opbouwen van inclusieve vrede. Dit doen we in conflictgebieden wereldwijd, samen met lokale partners en mensen die, net als wij, vinden dat iedereen recht heeft op een menswaardig leven in een vreedzame samenleving.

Redactie Margereth van Horen,
Janneke Juffermans,

Aan dit nummer werkten mee
Nick van Bree, Marlou van Campen,
Florien Handgraaf, Rolien Sasse,
Evert-Jan Grit

Fotografie o.a. Gabriela Hengeveld,
Marc-Antoine Sépulchre

Foto Cover Photo by Carol Guzy/
ZUMA Press Wire

Vormgeving Ondergrond, Amsterdam

Druk Van Deventer, 's-Gravenzande

St. Jacobsstraat 12
3511 BS Utrecht
Postbus 19318
3501 DH Utrecht

Tel: 030 - 233 33 46
donateurs@paxforpeace.nl
www.paxvoorvrede.nl
IBAN: NL03TRIO 0390 5150 00

Vredeskrant is beschikbaar in gesproken vorm voor mensen met een leesbeperking bij de Christelijke Bibliotheek voor blinden en slechtzienden. Wil je een abonnement op dit tijdschrift in een aangepaste leesvorm of wil je hierover meer informatie? Dan kun je contact opnemen met de CBB, tel. nr. 0341-565 477, e-mail: klantenservice@cbb.nl

Wie beschermt het internationale recht?

De tijd waarin wij leven verandert razendsnel. Terwijl de NAVO zich opmaakt voor de grootste top van Den Haag, moeten wij ons vertwijfeld afvragen wie eigenlijk onze bondgenoten zijn in het beschermen van de internationale vrede. Want, om hun rijkdom en macht te vergroten, gaan president Trump en zijn side-kick Elon Musk met een sloopkogel door die internationale orde heen. Daarmee zetten zij vrede juist op het spel.

Trump schoffeerde Zelensky in de Oval Office, bedreigde het Internationaal Gerechtshof in Den Haag en stopte alle internationale hulp van de Verenigde Staten met een pennenstreek. En tegen Palestijnen zei Trump dat zij hun land moeten verlaten, omdat hij van Gaza een resort wil maken. Etnische zuivering verpakt als projectontwikkeling. Dat waren de eerste weken Trump. Als je dit leest zijn we waarschijnlijk alweer vele relletjes verder.

Europa is militair en economisch afhankelijk van de VS. Met de dreiging van Poetin klampte Europa zich aan dit bondgenootschap vast. Inmiddels is duidelijk dat daar geen bescherming meer vanuit gaat. Tegelijk groeit er ongemak en blijft het protest vanuit Europa tegen radicale retoriek zacht mompelend. Juist in die stilte sluimert het gevaar. Want wanneer niemand meer opkomt voor het internationaal recht en rechtvaardigheid, zal datzelfde recht ook niemand meer kunnen beschermen.

In januari was ik bij een bijeenkomst van negen landen uit Afrika, Azië en Latijns- Amerika. Zij spraken over de genocide in Gaza. Zij spraken zich uit voor bescherming van het internationaal recht en het recht van Palestijnen op zelfbeschikking. Ze noemen zich de "The Hague Group". Het is opmerkelijk dat Nederland hier schitterde door afwezigheid en juist niet-Westerse landen hier de wereld de weg wezen. Ook al hebben deze landen binnen hun eigen grenzen zeker geen schoon blazoen, toch schuilt in deze bundeling hoop op een tegenbeweging nu het Westen het laat afweten.

De NAVO blijft militair cruciaal voor de bescherming van Europa. Maar wie steun zoekt om de democratische rechtsstaat en het internationaal recht te beschermen, zal verder moeten kijken dan alleen de alliantie met de VS. Een mondiale beweging is nodig, die door alle landen heen dit recht beschermt. Ook in Nederland, ook in Europa.

Rolien Sasse
Directeur

In het nieuws

Sara Kinsbergen schrijft Vredesweekessay 2025

Professor Sara Kinsbergen, gespecialiseerd in burgerinitiatieven en duurzame ontwikkeling, schrijft het Vredesweekessay 2025. Kinsbergen, verbonden aan de Radboud Universiteit, doet onderzoek naar de impact van ontwikkelingsorganisaties. Ze benadrukt de kracht van individueel en collectief handelen. Het thema van de Vredesweek 2025 is: 'Niets doen is geen optie.' Dit onderstreept de noodzaak om niet weg te kijken en vraagt: 'Wat doe jij voor vrede?'

In haar essay verkent Kinsbergen hoe mensen vanuit verschillende posities kunnen bijdragen aan een vreedzamere wereld en biedt concrete handvatten voor actie. De Vredesweek vindt plaats van 20 tot en met 28 september 2025. Het essay en meer informatie zijn te vinden op vredesweek.nl

Wij stoppen op X

We hadden lange tijd nog de hoop dat X een veilige en respectvolle ruimte kon zijn voor discussies over belangrijke thema's rond vrede. Maar sinds de overname door Musk veranderde X (voorheen Twitter) in een platform vol desinformatie en haat. Samen met tientallen andere organisaties is PAX gestopt met X.

Bij PAX geloven we in dialoog en discussie op een veilige en inclusieve manier. Als organisatie die zich inzet voor duurzame en inclusieve vrede, kunnen we niet langer bijdragen aan een platform dat haat en misinformatie vrije ruimte geeft.

Actie op de Dam om Oekraïners te blijven steunen

Drie jaar geleden, op 24 februari, begon Rusland de grootschalige agressieoorlog tegen Oekraïne. Sindsdien wordt Oekraïne bijna dagelijks bestookt met raketten. De illegale militaire invasie gaat onverminderd door. Het land is slachtoffer van grove schendingen van het internationaal recht door Rusland. Op 23 februari organiseerden Oekraïners in Nederland een demonstratie op de Dam. Ook wij waren er bij. Tijdens deze demonstratie werd er massaal gepleit voor steun aan Oekraïne om zichzelf en haar burgers te kunnen verdedigen tegen de Russische agressie. De oorlog moet stoppen. Het is belangrijk dat de stem van Oekraïne in pogingen daartoe gehoord blijft.

PAX eerste getuige in oorlogsmisdaden zaak tegen oliebedrijf Lundin

Op 1 en 2 april wordt Egbert Wesselink in Stockholm gehoord over de rol van PAX bij een grote rechtszaak die Zweden in zijn greep houdt. Het gaat om de zogenoemde Lundin-zaak. Dit Zweedse oliebedrijf begon in 1997 met het exploiteren van olievelden in het zuiden van Soedan. Het rapport dat PAX in 2010 publiceerde, legt een verband tussen het Zweedse oliebedrijf en de oorlogsmisdaden van het Soedanese leger. In een gruwelijke oorlog om controle over de olie kwamen tussen 1998 en 2003 naar schatting 12.000 mensen om. Een gebied zo groot als België werd vernietigd, geplunderd en ontvolkt. De verdachten beschuldigen het OM ervan dat het zijn werk niet deed en zich liet leiden door het rapport van PAX. De getuigenis van Wesselink over de werkwijze van PAX is daarom van groot belang. Voor het eerst wordt er in het openbaar naar de slachtoffers geluisterd. Dit schrikt bedrijven af om in conflictgebieden te werken zonder rekening te houden met de bevolking. Daarom is de rechtszaak voor PAX al een gedeeltelijk succes.

Bijeenkomsten om 'Onder de druk uit te komen'

De democratie staat onder druk. Autoritair leiderschap is de trend. Hoe komen we onder de druk uit? Wat kunnen we doen om de democratie te verdedigen en te verbeteren? PAX was drie jaar geleden één van de initiatiefnemers van de Nederlandse Democratie Coalitie (NDC) Deze coalitie wil verdere achteruitgang van de democratie voorkomen. Inmiddels is er een Democratie Agenda

2025. Met daarin aandacht voor drie clusters: de democratische rechtsstaat, burger- en politieke participatie, en media en digitalisering. Veel ideeën houden verband met de gemeenteraadsverkiezingen van volgend jaar. Het motto is: "Onder de druk uit".

Er komt een uitvoerige NDC-website vol informatie over ontwikkelingen rond de democratie, en in het voorjaar van 2025 organiseren we consultaties om de basis te leggen voor een nationale democratie-campagne. Hier vind je alles over de NDC: democratiecoalitie.nl

Spreek je uit!

Op 5 mei is het tachtig jaar geleden dat Nederland bevrijd werd. Voor ons natuurlijk een mooie gelegenheid om hier dieper op in te gaan met twee vrijheidsdenkers. Dat doen we met Hedy d'Ancona en Eric Corton. 'Als vrede onvrede wordt, ontaardt vrijheid al snel in onvrijheid.'

Tekst door Janneke Juffermans

Beeld door Gabriela Hengeveld

We ontmoeten elkaar bij Hedy thuis, aan de eettafel van haar ruime benedenwoning in hartje Amsterdam. Ze serveert koffie, thee en koekjes.

Waarom vinden jullie het belangrijk om het over tachtig jaar vrijheid te hebben?

Hedy: 'Nou, je moet eigenlijk elk moment aangrijpen om het hierover te hebben. Er zijn nu zoveel ontwikkelingen die ook deels kunnen leiden tot levensbedreigende situaties en dat soms ook al doen, zoals het klimaat, de situatie in Gaza. Ik ga regelmatig demonstreren. Soms vragen mensen mij: denk je dat het helpt? En dan zeg ik: dat weet ik niet. Maar het helpt mij wel.'

Eric: 'Ik stond als zesjarig jongetje bij het graf van een onbekende soldaat. Ik vroeg aan mijn moeder: 'Wat is vrijheid dan?' Ik begreep wel wat onvrijheid geweest was in de oorlog: mensen die onderdrukt

werden en zelfs gedeporteerd werden. Maar wat was de vrijheid die anderen voor ons hadden bereikt? Ik kom er steeds meer achter dat de vrijheid van de één, snel raakt aan de onvrijheid van de ander. Als vrede er niet is, maar onvrede wordt, dan wordt vrijheid ook al heel snel zijn onvrijheid. Ik denk dat als er onvrede komt, wij als mensen geneigd zijn elkaars vrijheid af te pakken. En de onvrede in de samenleving is er. Op het gebied van huisvesting, inkomen, mee kunnen komen in de samenleving. Vrijheid is ook de mogelijkheid om je uit te spreken. En als je op sociale media afgaat, kun je denken dat we allemaal lijnrecht tegenover elkaar staan, maar juist je uitspreken bij bijvoorbeeld demonstraties kan je helpen. Je weet dan dat je niet alleen bent, dat er veel meer mensen zijn die zich zorgen maken.'

Hedy: 'Ik vind ook dat we ons goed moeten blijven realiseren dat de partij die de grootste is

geworden, niet de meerderheid van ons vertegenwoordigt. Zo doet de partij het wel voorkomen door te zeggen dat het namens het volk spreekt, maar de mensen die niet op deze partij gestemd hebben, zijn met veel meer. Het staat in ieder receptenboekje van het fascisme om te doen alsof je namens 'het volk' spreekt. Ik vind het jammer dat de andere partijen zich onvoldoende hiertegen weten te mobiliseren. Daarvoor hoeft je niet te fuseren, maar spreek je uit! Ga met elkaar onder één paraplu zitten. Zeg: "Wij zijn niet zo!"

Eric: 'Eens. Dat geeft ook een perspectief voor al die mensen die zich hebben afgekeerd van de politiek, omdat ze niet geloven in de huidige koers. Als de politiek zich op deze manier zou mobiliseren, durven mensen zich ook in de maatschappij makkelijker te mobiliseren. In Duitsland gebeurt dat wel, daar zijn op één dag zo'n 240.000 mensen de straat opgegaan.

Hier is dat niet gebeurd. We laten het gewoon allemaal gebeuren, en doen er een beetje lacherig over.'

Voelen we hier de urgentie dan nog niet genoeg?

Eric: 'Dat denk ik wel. Er worden nu allemaal maatregelen genomen die over het volk heen denderen, zoals proberen de Tweede Kamer buitenspel te zetten. En dat allemaal onder het mom van 'voor het volk.' En we laten het gebeuren.'

Hedy: 'Dat vind ik een te snelle conclusie. Ik demonstreer me suf! Ik kan het niet laten, ik tref wel anderen, geen massa's. Maar er zijn ambtenaren die nu demonstreren. Dat is nog nooit eerder voorgekomen. Dat is toch iets heel bijzonders.'

Eric: 'Dat is ook heel bijzonder. Maar ik heb het even over de echte onvrede waardoor er iets gemobiliseerd wordt. Demonstraties moeten heel vaak voorkomen of massaal zijn om effect te hebben. Ik heb het idee

dat sinds de jaren zeventig de kloof tussen mensen steeds groter is geworden. Inkomen, huisvesting, meedraaien in de maatschappij. Onvrede raakt meteen aan vrijheid, individueel en in groepen. Ik heb de indruk dat veel mensen nu alleen demonstreren als het hen zelf aangaat. Hoewel we problemen hebben in het onderwijs en de zorg gaan we niet met 150.000 mensen de straat op om te eisen dat hier eindelijk iets mee gebeurt. Terwijl we er allemaal mee te maken hebben. Dat vind ik wel opvallend.'

Hedy: 'Toch denk ik dat die verontwaardiging ook nu kan worden geactiveerd. De zwarte piet demonstraties hebben bijvoorbeeld heel veel effect gehad. Er moet een moment zijn van mobilisering en van mensen die dat initiëren. In de jaren zestig mobiliseerden vrouwen zich tegen ongelijkheid.'

Eric: 'Er zitten ook mensen aan het roer die het demonstratierecht willen inperken, dat is zorgelijk.'

Hedy: 'Dat klopt. Ik vind dat we in een beklemmende situatie beginnen te komen, ook internationaal, met al die despoten die gekozen zijn. We hebben geluk met onze burgemeester Halsema die het recht op demonstreren heel belangrijk vindt. Ook in het algemeen in Nederland hebben we nu gelukkig nog heel veel vrijheid, ondanks de rechtse wind die er waait. We moeten profiteren van de vrijheden die we nog hebben. Het is een broos geheel.'

Ik heb de oorlog meegemaakt. Als kind de oorlog meemaken is eigenlijk vrij gunstig. De volwassenen waren banger dan ik. Tijdens het bombardement van Rotterdam zag ik vooral de paniek bij volwassenen, maar zelf voelde ik die paniek niet. Het zei me niks. En verder wist ik niet wat ik miste, en gaf niet veel om eten. Er was geen chocola, maar dat had ik ook nog nooit gehad. Op Bevrijdingsdag zag ik vooral de blijdschap van volwassenen. Daarna volgde de grote deceptie,

‘Laten we de vrijheid die we nog hebben, inzetten tegen onvrijheid’

want mijn vader kwam niet terug, terwijl we eigenlijk al die tijd dachten dat zijn afwezigheid tijdelijk zou zijn.

En er was daarna dan wel geen oorlog meer, maar echte vrijheid was er ook niet hoor, zo in de jaren na de oorlog. Vrijheid ervaarde ik eigenlijk pas in de jaren zeventig, toen we gingen demonstreren tegen de Vietnamoorlog. Ook stredden voor vrouwenrechten. Voor eerlijkere verdeling van kennis, inkomen en macht.

Vrouwen hebben nu geen kennisachterstand meer, dat is veranderd in een voorsprong. Maar het is des te schrijnender dat er op het gebied van inkomen en macht nog steeds een kloof is. Vrouwen hebben echt wel meer vrijheid, er zijn dus wel stappen gemaakt, maar het onrecht vindt altijd weer een sluiproute.’

Eric: ‘En dat er een president aan de macht kan komen, die al die verworven vrijheden ineens de nek omdraait.’

Hedy: ‘Dat dat zo makkelijk kan is inderdaad wonderbaarlijk. Dat had ik nooit gedacht. Je kunt dus verworven rechten ook weer verliezen.’

Eric: ‘En dat kan uiteindelijk iedereen raken, niet alleen groepen die toch al kwetsbaar zijn. Blijf voelen waar het heen gaat en kom daartegen in verzet als je dat zo voelt. We moeten demonstreren tegen de onvrijheden die dreigen te komen. Die vrijheid moeten we blijven nemen. Als je dat niet doet, dan is de tegenkracht weg.’

Hedy: ‘En die moet worden gemobiliseerd. Je moet blijven opletten en verantwoordigd zijn. Daarop volgt actie. Blijf alert en denk niet te snel dat je iets wat je bevochten hebt blijft. Zo fragiel is de vrijheid.’

We moeten Syriërs blijven helpen

Plotseling was het zo ver! Na bijna een kwart eeuw werd in Syrië het regime van Assad ten val gebracht. De feestvreugde was groot. Overal ging de vlag uit. Wat heeft PAX eerder concreet gedaan voor Syriërs die gestreden hebben tegen Assad? Onze medewerker Benoite Martin geeft antwoord. Hoogleraar Thea Hilhorst vertelt wat nodig is om het land weer op te bouwen. En: zoals we meerdere jaren gedaan hebben, bellen we met Idlib, Syrië. Even checken hoe het nu gaat met Ahmed.

Tekst door Evert-Jan Grit en Margereth van Horen
Beeld door Ralf Hirschberger / AFP/ANP

Benoite Martin – ‘Het burgerlijk verzet tegen Assad bleef altijd aanwezig’

‘Het kostte me een paar dagen voordat ik geloofde dat Assad zonder bloedvergieten (!) Syrië had verlaten. Dat was voor mij een grote verrassing. Ik had dit nooit durven hopen.’ Dit zegt PAX programma-coördinator Syrië, Benoite Martin. Ze werkt al twaalf jaar als vredesopbouwer in Syrië. ‘De gruwelijkheden die plaatsvonden in Syrië zijn immens. Iedereen heeft wel iemand uit zijn naaste omgeving verloren. - Syrië had lange tijd een verschrikkelijk regime. Desondanks is het burgerlijk verzet in al die jaren nooit helemaal verdwenen. Dat vind ik heel bijzonder.

Sinds 2003 zijn wij actief in Syrië. Aanvankelijk steunden we ‘onder de radar’ burgerprojecten. We zetten ons in voor het opbouwen van de capaciteit van lokale actoren in het maatschappelijke middenveld. Daarnaast richtten we ons al die tijd op jongeren met een speciale interesse in het bevorderen van sociale cohesie, rechten van minderheden, vrijheid van godsdienst en waardering voor diversiteit.

Vanaf 2011 steunden we Syrische partners volledig in hun roep om opstand, vrijheid, rechtvaardigheid en waardigheid. Vanaf dat moment gingen we ook steeds intensiever samenwerken met activisten in Syrië en in de diaspora.

We hebben veel gedaan in Syrië, maar dat deden we zeker niet alleen. Bij een paar projecten werkten we samen met andere ngo's en lokale organisatie. In sommige gebieden ondersteunden we burgers die op een vreedzame manier tegen het regime wilden demonstreren. Mensen waren zeer gemotiveerd, ze zochten naar meer kennis en support. Ze hadden de wil én het geloof om door te gaan. We lieten mensen zien hoe ze zich het beste kunnen organiseren, wat de principes zijn van goed bestuur, mensenrechten en humanitair recht en hoe ze de dialoog kunnen aangaan met gewapende groepen. - We moesten wel altijd met fake-namen werken, want iedereen liep gevaar.

Syrische kunstenaars zijn trouwens heel creatief. Die wisten heel goed hoe ze hun teken- en schildertalent konden inzetten tegen het regime. - Daar kwam prachtige en grappige straatkunst uit voort.

We moeten Syriërs blijven helpen

Door bijvoorbeeld geld en support aan Syriërs te geven die theater maakten, boden we kinderen een kans om korte tijd aan de ellende te ontkomen, even weg te dromen.

Sommige jonge Syriërs konden in Beiroet een studiebeurs krijgen om aan de Academic University for Non-Violence and Human Rights te leren hoe je gewelddoos kunt communiceren. Ook kregen ze advies over de strategieën je kunt inzetten bij discussies of gewapende conflicten. Op die manier bouwden ze de kennis, die er zeker ook al was, verder uit. Ze leerden meer over Apartheid en Martin Luther King, en het allerbelangrijkste; dat je geweld niet met geweld moet bestrijden.

Dankzij een netwerk van lokale bronnen, hebben we de belegeringen en uithongering van dorpen en stadswijken die in handen waren van oppositiepartijen kunnen monitoren. Dit leidde ertoe dat de VN officieel erkende dat er belegeringen waren. En: we kregen het voor elkaar dat Shell zijn economische banden met Syrië verbrak.

Ik ben zeker blij dat de gruwelijke dictatuur van Assad nu weg is, maar we zijn er nog lang niet. De situatie in Syrië is broos, de toekomst is onzeker. Ik geloof wel dat door de hulp, van alles en iedereen samen, de hoop op een vrij Syrië - zeker bij jonge mensen - áltijd een klein beetje levend is gebleven. Daarom moeten we activisten en maatschappelijke groeperingen de

komende jaren blijven helpen om een vrije, inclusieve en rechtvaardige toekomst te realiseren. Ik wil namelijk niks liever dan dat Syriërs hun vrijheid en waardigheid terugkrijgen.'

Ahmed – Bellen met Idlib, Syrië

Ahmed is theatermaker, muzikant & activist uit Saraqeb in Idlib, Syrië. Hij vluchtte in 2022 naar Oostenrijk waar hij nu woont met zijn vrouw en twee jonge kinderen. Tussen 2018 en 2021 publiceerden we op de website regelmatig 'Bellen met Idlib' waar Ahmed vertelde over het dagelijks leven in Idlib. Onlangs belden we weer met hem.

Hi Ahmed, toen ik je belde op de dag dat Assad viel, was je vooral blij. Je zei letterlijk: 'Vandaag gaan we eerst feest vieren en morgen zien we verder...' Dus: hoe is het nu?

'Klopt. Ik ben nog steeds blij, echt waar. Maar ook boos en cynisch. Ik kan het enthousiasme voor Al-Jolani¹ (sorry, ik blijf hem zo noemen) niet verkroppen. We zijn onze revolutie in 2011 niet begonnen om weer een dictator aan de macht te hebben.

Mag ik je eraan herinneren dat mensen geweldloze activisten hebben vermoord en vervolgd? Ik ben uiteindelijk uit Syrië gevlucht vanwege deze mensen. Na de onderdrukking en bombardementen van Assad gaven de jihadisten me het laatste zetje. Ze bedreigden mijn familie en 'adviseerden' me te vluchten uit Idlib. Omdat ik me uitspreek voor vrijheid en tegen elke vorm van onderdrukking en dwang. Toen Assad viel, dacht ik meteen: Ik kan terug, ik ga terug! Ik was zo blij. Maar nu vraag ik me af of ik dat zou kunnen. Mijn kinderen gaan hier naar school, ze zijn hier geïntegreerd. Ik moet aan hun toekomst denken.

Mijn huis in Saraqeb staat nog overeind, het heeft in ieder geval nog een dak. Er woont nu een vluchtelingenfamilie. Ze kunnen er blijven zo lang als nodig is.

Assad is nu godzijdank weg. Het is een begin. Het is een kans. Maar om van Syrië een vrij land te maken is er nog heel veel nodig. Het is onze plicht als Syriërs om ons te blijven verzetten tegen iedere vorm van dictatuur, en daarbij kunnen we alle hulp en steun gebruiken. Ik denk wel eens dat de echte revolutie nog moet beginnen.'

1 Al-Jolani is de nom de guerre van de huidige leider van Syrië Ahmed al-Sharaa.

Thea Hilhorst – Hoe kan Syrië nu verder? De basisregels voor wederopbouw in Syrië

‘Een samenleving weer opbouwen, gebeurt met vallen en opstaan. Natuurlijk zijn er trauma’s en oorlogswonden, maar gelukkig is de veerkracht van mensen groot. De meeste mensen hebben de kracht om door te gaan.’ Dit zegt Thea Hilhorst, hoogleraar humanitaire studies aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. ‘Daarbij is het wel belangrijk dat er de komende vijf jaar niet opnieuw oorlog uitbreekt. Er moet vertrouwen zijn en een gevoel van veiligheid. Dit hebben andere oorlogslanden ons in het verleden laten zien.’ Volgens Hilhorst is er een aantal basisregels voor de wederopbouw van landen die ooit in oorlog zijn geweest. Die regels zijn dus ook van toepassing bij Syrië.

- Er is stabiliteit nodig. Syriërs moeten geloven dat het goed komt met hun land, en er moet een basis voor een politieke overeenkomst zijn.
- Syrië moet de regie hebben over zijn eigen planning. Het is aan Syriërs zelf om te bepalen hoe hun land ontwikkeld wordt.
- Internationale partijen die aan wederopbouw werken moeten dit goed coördineren. Dit gebeurt meestal via een speciaal fonds beheerd door bijvoorbeeld de Wereldbank. Dit is van belang om afspraken te harmoniseren en goed oog te houden op transparantie en goede besteding.
- Het is belangrijk dat hulp goed wordt verspreid over verschillende gebieden en bevolkingsgroepen. Anders ontstaan er mogelijk weer nieuwe interne conflicten.
- Het is belangrijk wederopbouw zo in te richten dat sociale ongelijkheid niet toeneemt. Het kan dus bijvoorbeeld niet zo zijn dat ergens een nieuwe wijk wordt gebouwd waardoor mensen die minder bedeed zijn, moeten vertrekken
- Wederopbouw gaat niet alleen over infrastructuur, maar ook over instituties. Een land dat net uit een oorlog komt en veel geld krijgt van donors voor wederopbouw is heel gevoelig voor corruptie. Vandaar dat controle op instituties op orde moet zijn. Denk bijvoorbeeld aan het kadaster. Je wilt zeker weten dat duidelijk is wie de eigenaar is van de grond waarop je bouwt. Als het kadaster werkt, houdt die dus de controle.
- Er moet aandacht zijn voor de behoefte van de bevolking aan genoegdoening zonder daarmee verzoening in gevaar te brengen. Dit kan zijn in de vorm van een waarheids- of verzoeningscommissie. Dit luistert nauw, want het proces dat wordt opgestart moet wel het vertrouwen winnen van de bevolking. Anders is het juist een slijtzwam.

**Omar HAJ
KADOUR / AFP**
— Dit monument in Deir Attiyah was het grootste standbeeld van Hafez al-Assad totdat het op 8 december werd vernietigd.

Met een donatie vanaf 1.000 euro per jaar word je lid van de Club van Vrede.

Zo maken we samen werk van vrede. Dat is hard nodig. Er zijn meer gewapende conflicten dan ooit in de wereld. Al lijkt een einde aan zo'n conflict misschien ver weg, bouwen aan vrede is altijd mogelijk én noodzakelijk. Daar hebben we jouw hulp bij nodig.

'Ik ben Jos Peters en ben lid van de PAX Club van Vrede, omdat ik geloof in de kracht van samenwerking en het zoeken naar oplossingen door met elkaar in gesprek te blijven. PAX stimuleert die dialoog, zowel op lokaal als internationaal niveau, en dat sluit precies aan bij mijn overtuigingen. Het werk van PAX laat zien dat vrede begint bij begrip voor elkaar. Daar draag ik graag aan bij.'

De Club van Vrede

We zijn op zoek naar mensen die vredeswerkers een warm hart toedragen en het interessant vinden toe te treden tot de Club van Vrede. Bij een gift vanaf 1.000 euro per jaar ben je onderdeel van de Club van Vrede. Wat houdt dat in?

- Je wordt uitgenodigd voor ontmoetingen met internationale experts op het gebied van vrede & veiligheid
- Je ontvangt een zeefdruk van de wereldwijd bekende Peace Now-duif, gesigeneerd door kunstenaar Max Kisman.
- Je ontvangt drie keer per jaar de Vredeskrant en regelmatig een speciale Club van Vrede email-update door onze directeur Rolien Sasse
- Je draagt op een impactvolle manier bij aan vredeswerk.

Er komen grote bezuinigingen aan op ons werk

Ook zien wij dat de steun voor mensenrechten wereldwijd afneemt. Hierdoor staat de positie van maatschappelijke organisaties onder druk. De internationale rechtsorde wordt bovendien ernstig ondermijnd. Deze ontwikkelingen zijn zorgwekkend en hebben ook negatieve gevolgen voor maatschappelijke organisaties zoals PAX. We doen essentieel werk en boeken wereldwijd resultaten.

Met jouw structurele steun kunnen wij ons wereldwijde vredeswerk overal ter wereld blijven voortzetten. En we boeken resultaat:

- PAX zorgde mede voor het VN-verdrag over het verbod op kernwapens dat in 2021 in werking trad.
- We wonnen in hoger beroep het kort geding tegen de Nederlandse staat om de directe uitvoer van F-35-onderdelen naar Israël te staken.
- We ondersteunden in Oekraïne de afgelopen jaren ruim 5.000 activiteiten gericht op traumaverwerking en psychosociale zorg.

Jouw steun geeft PAX financiële onafhankelijkheid en legitimiteit. Om ons in het publieke debat te mengen, projecten uit te voeren, druk te zetten op overheden en mensen met elkaar te verbinden. Dat is goud waard!

Belastingvoordeel én werken aan vrede

Bouw je mee aan vrede, wil je ons vredeswerk steunen én tegelijkertijd profiteren van belastingvoordeel? Kies dan voor schenken met voordeel. Met een schenkingsovereenkomst is jouw gift volledig aftrekbaar van jouw belastbaar inkomen.

Wil je meer weten, scan dan de QRcode

paxvoorvrede.nl/clubvanvrede

Heb je vragen of wil je even overleggen?

Neem contact op met Marlou van Campen, vancampen@paxvoorvrede.nl, telefoon 06-48 98 14 91.

Wil je direct overmaken?
NL03 TRIO 0390 5150 00
o.v.v. Club voor Vrede

De allereerste PAX Activist Academy is een feit

Het is zover. Vijftien jongeren zijn klaar met de allereerste PAX Activist Academy! Alle deelnemers van deze opleiding willen zich inzetten voor vrede. Ze gaan de confrontatie aan met onrechtvaardigheid. Ze willen zich durven uitspreken over misstanden in de wereld. Wij geven met de Academy jonge mensen tools waardoor ze effectief leren communiceren en strategieën ontwikkelen waarmee ze invloed kunnen uitoefenen. Is deze opzet geslaagd? We vragen het drie deelnemers én de organisator.

Tekst door Margereth van Horen

Beeld door Gabriela Hengeveld

Godelieve de Wijer

Godelieve de Wijer (28 jaar) kan wel tegen een stootje. Terwijl veel van haar medestudenten afhaakten tijdens de opleiding International Conflict Studies, omdat ze te veel gruwelijkheden zagen, nam Godelieve alle nare beelden, feiten en verhalen rustig in zich op. Ze kon en wilde haar ogen niet sluiten voor al het leed in de wereld. Ze dacht: 'Als ik een oorlog een beetje serieus wil aanpakken, is dit inderdaad mijn opleiding.' Vervolgens studeerde ze Political Violence in Hongkong en Conflict Resolution in Londen. Inmiddels werkt ze bijna drie jaar voor PAX als organizer/medewerker bewegingsopbouw. Dit betekent dat ze mensen, groepen en initiatieven met elkaar verbindt om samen duurzame verandering te realiseren.

Godelieve is dé drijvende kracht achter de PAX Activist Academy. 'Het was geweldig om vijftien gemotiveerde mensen te selecteren voor deze opleiding. We keken niet naar perfecte CV's, maar naar intrinsieke motivatie: de wil om te strijden voor vrede, onrecht aan te pakken en machtsmisbruik aan te kaarten.'

'Je leert van gezonde discussies'

Alle deelnemers, die tussen de 18 en 30 jaar oud waren, kregen om de week een workshop. Ze volgden trainingen in onder andere non-violent action, in organiseren, campagne voeren, lobbyen en andere essentiële vaardigheden. 'Ook bleek het juist verschil in meningen aan te stippen. Van gezonde discussies leer je echt zo veel.

'Ik was verbaasd over het hoge niveau en de motivatie van de deelnemers. Ik weet zeker: dit worden de nieuwe gamechangers!! Als het aan mij ligt, starten we dan ook zo snel mogelijk weer een academy. Ik kan niet wachten. Nederland heeft deze mensen nodig. Wat zeg ik; de wereld heeft deze jongeren nodig.'

Dima Kadri

'Ook al hebben mensen in eerste instantie misschien niet zoveel zin om naar je te luisteren, er is altijd een manier om je boodschap toch over te brengen. Wees creatief. Geef niet op. Er is altijd hoop!' Dat is het belangrijkste dat Dima Kadri (28) leerde tijdens haar deelname aan de PAX Activist Academy.

Dima komt oorspronkelijk uit Syrië. Via Egypte kwam ze zeven jaar geleden in Nederland terecht. Ze werkt voor Witte Helmen. Deze organisatie verleent medische, logistieke en technische noodhulp aan de burgerbevolking van Syrië en Turkije. 'Ik wilde deze opleiding volgen om Syriërs in Nederland een stem te geven. Nog voor de val van Assad verkondigde de Nederlandse regering al dat Syriërs wel terug konden naar hun eigen land. Ik vond dat er angstaanjagende taal werd uitgeslagen.'

'Syriërs werden gezien als nummers'

'Syrië was toen nog lang niet overal veilig. Bovendien, Syriërs hebben hier een bestaan opgebouwd, ze hebben kinderen gekregen. Wij werden door de overheid gezien als nummers, niet als mensen. Daar wilde ik iets tegen doen. Ik wist alleen niet hoe ik me kon uitspreken tegen die overheid. Daar heb ik door de academy goeie handvatten voor gekregen. Ik ken het rechtssysteem beter en ik weet welke mensen ik moet benaderen als ik verandering wil. Deze informatie is belangrijk voor me, die deel ik weer met een groep jonge Syriërs met wie ik regelmatig samen kom en af en toe events organiseer.'

'Natuurlijk is de situatie nu veranderd in Syrië. Ik wil het land heel graag een keer bezoeken, want ik heb daar mijn jeugdherinneringen. Maar ik vind het nog veel te vroeg om nu al na te denken of ik er weer zou willen wonen. Er is nog teveel onduidelijkheid.'

Yousef Al-Sallal

Eerder werkte Yousef Al-Sallal (31) als computer scientist. Nu werkt hij in de Kiosk op Hoog Catherijne. Yousef is een vluchteling uit Jemen, die terwijl hij in zijn inburgeringstraject zat, een master in Conflict Studies and Human Rights haalde. 'Door mijn verleden én die studie ging ik me steeds meer een activist voelen. Iemand die op een niet-gewelddadige manier dingen wil veranderen. Ik wilde me graag inzetten voor andere vluchtelingen, maar ook voor studenten die het niet eens zijn met het beleid van universiteiten. Ik wist alleen niet wat ik kon en mocht doen zonder zelf gevaar te lopen. Vandaar dat ik me heb aangemeld voor de PAX Activist Academy.'

'Laat je stem horen'

'Ik was eerst bang om mee te doen aan demonstraties, aan sit-ins, want ik dacht: Als vluchteling heb ik natuurlijk helemaal geen rechten. Ik kan waarschijnlijk beter wachten totdat al mijn papieren in orde zijn. Nou dat is dus helemaal niet zo. Dat stelt me gerust, en ik wil graag dat andere vluchtelingen dit ook weten. Als je het ergens niet mee eens bent, laat je stem horen. Je wordt niet gedeponeerd.'

Ik was ook altijd in de veronderstelling dat politici niet open zouden staan voor kritiek, voor gewone burgers. Dat is niet waar, er gaapt in Nederland geen groot gat tussen politici en de bevolking. Politici staan mondige burgers te woord. Ook heel belangrijk: je kunt hier lobbyen. En wie weet, misschien bereik je er ook nog iets mee. Daarnaast heb ik geleerd wat canvassen is; dat is aanbellen bij kiezers om hun stem te winnen.' Lachend: 'Daarbij is het wel belangrijk dat je beseft dat niet iedereen bij wie je aanbelt, staat te springen om zijn mening te geven. Zoals bijvoorbeeld over een controversieel onderwerp als: Wat vindt u? Is het belangrijk dat er op de lagere school al gesproken wordt over seksuele oriëntatie.'

Esther Van Der Sluijs

Als kind maakte Esther van der Sluijs (25) al haar eigen krantjes. Ze schreef vooral over kinderen die niet in Nederland mochten blijven. 'Als ik weer iets gezien had op het Jeugdjournaal over bijvoorbeeld het Kinderpardon, vroeg ik me af waarom deze kinderen weg moesten uit Nederland en ik niet. Wat hadden ze misdaan? Ik trok me het lot van vluchtelingen al heel jong aan.'

Esther deed een master Governance of Migration and Diversity, en inmiddels werkt ze op de afdeling inburgering bij de gemeente Delft. 'Ik heb een hele leuke baan, maar ik werk natuurlijk binnen overheidskaders. Eigenlijk ben ik een beetje activistisch, iets te uitgesproken voor dit werk. Vandaar dat ik het leuk vond om de Activist Academy te doen. Ik was die rechtse wind van het kabinet rond migratie en met name ongedocumenteerden bovendien spuugzat.'

'Positief blijven is belangrijk'

'Ik wilde graag leren hoe ik een krachtig tegengeluid kon laten horen. Ik wilde weten hoe ik de overheid ervan kon overtuigen dat voorzieningen voor vreemdelingen als de bed-bad-brood-regeling niet moeten worden afgeschaft! Hierdoor zouden uitgeprocedeerde asielzoekers op straat komen. Dat kan in mijn beleving echt niet. In veel gemeenten is de regeling gelukkig toch blijven bestaan, maar ik vind de voorzieningen voor deze mensen sowieso minimaal. Ze verdienen meer rust en regelmaat, dus ik blijf me inzetten voor deze groep.'

Door deze opleiding heb ik ideeën opgedaan over verschillende manieren van campagnevoeren en over samenwerken met grassroots. Ik weet inmiddels ook dat je meer mensen achter je krijgt als je positief blijft. En: ik vond het inspirerend om te zien dat zoveel jonge mensen zich willen inzetten voor een betere wereld.'

De lange adem van Jean-Sébastien Sépulchre

Tekst door Margereth van Horen

Beeld door Marc-Antoine Sépulchre

Vijf jaar woonde Jean-Sébastien Sépulchre (33) in DR Congo. Hij werkte onder andere aan een rapport voor PAX over de misstanden bij Kibali, de grootste goudmijn van Afrika, gelegen in het noordoosten van Congo. Deze goudmijn wordt geëxploiteerd door het Canadese bedrijf Barrick. De uitkomst van het rapport is dat dit bedrijf mogelijk medeplichtig is aan grove schendingen van de mensenrechten. Om de goudmijn te kunnen uitbreiden, voerden de Congolese autoriteiten namelijk brute uitzettingen en zijn 2500 woningen gesloopt. - Barrick heeft elke betrokkenheid bij mensenrechtenschendingen ontkend. - We vragen aan Jean-Sébastien Sépulchre hoe hij te werk ging.

Wilde je altijd al in Afrika wonen en werken?

‘Nee, ik liep stage in Beijing en zette daarna mijn zinnen op werk dat te maken had met Azië, maar uiteindelijk kwam ik dus in Centraal Afrika terecht. Ik vond het boeiend om in DR Congo te werken. Het land heeft een bijzondere geschiedenis, een prachtige natuur, er wonen interessante mensen, én de muziek is fantastisch. En op het gebied van vredes- en mensenrechtenwerk is er helaas genoeg te doen; er spelen al tientallen jaren veel vergeten conflicten.’

Een bedrijf als Barrick én de overheid zit waarschijnlijk niet te wachten op pottenkijkers. Was het gemakkelijk om je werk te doen?

‘Dit werk brengt altijd risico’s met zich mee. Zo moet je altijd voorzorgsmaatregelen nemen als je gaat reizen, je moet je goed voorbereiden en veel praten met mensen die er wonen. Dit hele verhaal speelt in een gebied waar weinig internationale ngo’s werken. Vanuit mijn huis in de stad Goma – vlakbij de grens met Rwanda – had ik ongeveer twee dagen nodig om de Kibali-mijn te bereiken. Maar voor mij was het uiteraard lang niet zo gevaarlijk als voor lokale journalisten of mensenrechtenactivisten. Die spelen een belangrijke rol in het documenteren van misstanden, maar durven hier vaak niet over te schrijven. Die doen voortdurend aan zelfcensuur, want ze zijn bang voor repercussies.’

Voor je onderzoek moest je praten met tal van mensen die op grove wijze uit hun huis zijn gezet. Sommige gemeenschapsleiders kregen in het verleden te maken met doodsb bedreigingen als ze probeerden aanspraak te maken op herhuisvesting.

Voelden mensen zich vrij en veilig genoeg om met jou te praten?

‘Het is belangrijk om vertrouwen op te bouwen. Dat kost tijd. Je moet contact maken met lokale activisten. Die kunnen een brug slaan tussen jou en slachtoffers. Sommige mensen hadden al vaker hun verhaal verteld. Die hadden er soms gewoon geen zin meer in om dat nog een keer te doen, want dat rijt toch oude wonden open. Ze vroegen zich bovendien af of het nog wel nut had om hun verhaal nog een keer te vertellen. Anderen waren blij dat er naar ze geluisterd werd, en bleven hopen dat wat ze overkwam voldoende aandacht zou krijgen. We hebben maatregelen genomen om risico’s te verminderen, waaronder het niet publiceren van de namen van de slachtoffers die we hebben geïnterviewd.’

Hoe was het voor jou om die gesprekken te voeren?

‘Ik vond het soms ook best lastig. De mensen die ik sprak, zijn alles

kwijt. Hun huis, hun toekomst, hun eigen leven en het leven van hun kinderen. Ze zijn in diepe armoede gestort. Dat raakte mij ook. Maar het gaat natuurlijk niet om mij.’

Denk je dat Barrick of de overheid van DR Congo zich iets aantrekken van de bevindingen en conclusies van PAX? Denk je dat de slachtoffers ooit voor de rechtbank hun verhaal mogen vertellen, alternatieve huisvesting of compensatie krijgen?

‘Deze zaak vraagt een lange adem. Er zijn nog heel wat stappen te zetten. Zeker. Ik heb de hoop dat aandeelhouders van Barrick en inwoners van Canada door dit soort verhalen zich ook achter de oren gaan krabben en ze uiteindelijk aandringen op verandering. Wij moeten ook ons best doen om de slachtoffers te blijven steunen in hun strijd om genoegdoening en toegang tot de rechter.’

Wat doet PAX zoal?

PAX is wereldwijd actief. We werken van Soedan tot Palestina en van Colombia tot Irak. Om je een beeld te geven van enkele projecten, volgen hier een paar voorbeelden.

Doorbraak in gerechtigheid in Colombia

De Colombiaanse Vredesrechtbank (JEP) klaagt 12 voormalige FARC-leden aan voor oorlogsmisdaden tegen inheemse gemeenschappen. PAX jarenlange documentatie van schendingen droeg bij aan het gerechtelijke proces. Deze stap versterkt overgangsjustitie en herstelt de stem van slachtoffers in Colombia. De leden worden in verband gebracht met vijfduizend gewelddadige daden tegen inheemse en Afro-Colombiaanse gemeenschappen. In het verleden viel FARC specifiek inheemse gemeenschappen aan, die zich verzetten tegen de aanwezigheid van gewapende conflicten in hun territoria. Hierdoor werden zij doelwit van het conflict. Spirituele leiders zijn vermoord, mensen zijn verdwenen, kinderen zijn ontvoerd en mensen zijn gedwongen ergens anders te gaan wonen. Volgens de Colombiaanse Speciale Jurisdictie voor Vrede speelde PAX een cruciale rol bij het documenteren van deze misdaden.

Vredesgids in Zuid-Soedan

Om vrede te bevorderen in Zuid-Soedan presenteerden PAX en de South Sudan Council of Churches (SSCC) de uitgave 'Active Non-Violence'. Dit is een vredesgids die specifiek is ontworpen om religieuze leiders te ondersteunen bij vredeswerk. Het boekje biedt praktische richtlijnen voor het bevorderen van verzoening binnen gemeenschappen. Ook geeft het handvatten om gewelddadig gedrag een halt toe te roepen. De hoop is dat de principes eruit worden nageleefd en dat het bijdraagt aan een vreedzame samenleving. De uitgave is de eerste in zijn soort in Zuid-Soedan. De vredesgids kreeg veel media-aandacht in Soedan.

Vredesprijs voor PAX

Samen met partners in Kosovo, Servië en Noord-Macedonië kreeg PAX een prijs voor een project waar meer dan twintig slachtofferorganisaties uit deze drie landen aan deelnamen. Het gaat om de 'Krunoslav Sukic Accolade voor Vredesopbouw, Geweldloosheid en Mensenrechten'. We kregen de prijs voor een project waarbij slachtoffers uit verschillende legers en etnische groepen bij elkaar zijn gebracht die, tijdens de oorlog op de Balkan, een gewapend conflict met elkaar hadden. Door deze prijs zijn we ervan overtuigd dat de ervaring en kennis die we hierbij opdeden ook nuttig is voor andere landen en regio's die proberen te herstellen van gewelddadige conflicten.

Woordzoeker

BELEID	PACE
BESPREKINGEN	PAIS
DOEL	PAIX
DUIF	PAX
EENHEID	PAZ
EENS	PEACE
FRIEDEN	RECHTEN
GELIJK	REGENBOOG
HELPEN	REGERING
IDEOLOGIE	REGIO
KALM	RUST
LANDEN	SALAAM
LICHT	SJALOM
LIEFDE	TOEKOMST
NAVO	UTOPIE
OLIJFTAK	VLAGGEN
ORLOG	V-TEKEN
OVERLEG	WENS

© DePuzzelmaker.nl

Weet je het antwoord op de puzzel? Stuur dan de oplossing naar vredekrant@paxvoorvrede.nl. Onder de inzendingen verloten we 5 speciale Vredesmokken. Winnaars krijgen persoonlijk bericht.

Bekijk hier het antwoord van de vorige puzzel

Aan tafel!

Lekker eten én praten over vrijheid: organiseer een

VRIJHEIDS MAALTIJD

Wil je op 5 mei een maaltijd organiseren? Meld je nu aan op Vrijheidsmaaltijden.nl. Hier kun je ook tips en advies vinden.

Heb je nog vragen? Je kan altijd contact met ons opnemen via vrijheidsmaaltijden@4en5mei.nl. We denken graag met je mee!

De Vrijheidsmaaltijden zijn een initiatief van Nationaal Comité 4 en 5 mei in samenwerking met Vfonds

Nationaal Comité 4 en 5 mei

Vfonds

Werk je
mee aan
vrede?

Foto: Ronald de Hommel

Werken aan een betere wereld is werken aan vrede. Gewoon, vanuit je eigen postcode. Door mee te spelen met de Postcode Loterij steun je goede doelen, zoals **PAX**. Deze organisatie zet zich in om burgers te beschermen tegen oorlogsgeweld, gewapende strijd te stoppen en inclusieve vrede op te bouwen. Een voorbeeld daarvan is de Nationale Vredesweek, waarin zichtbaar wordt dat vrede niet vanzelfsprekend is. In het hele land worden dan honderden activiteiten georganiseerd. Van filmavonden tot festivals. Van maaltijden tot masterclasses. Van vieringen tot debatten. En daar hebben alle deelnemers van de Postcode Loterij aan bijgedragen. Mooi toch? Dat is de kracht van samen. Dat is **de Power of Postcodes**.

postcodeloterij.nl

